Biblioteca religioasă-morală.

No. 23

CREȘTINISM ȘI ORTODOXIE

DE

CONSTANTIN RUDNEAN și NICOLAE CORNEAN
profesor. consilier ref. eparhial.

EDITURA CONSILIULUI EPARHIAL, SECȚIA CULTURALĂ
Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș.

Colegului Ciric prof. la liceu
Cu multă simpatie

Biblioteca religioasă-morală.

No. 23

CREȘTINISM
ȘI
ORTODOXIE

DE

CONSTANTIN RUDNEAN și NICOLAE CORNEAN
profesor. consilier ref. eparhial.

EDITURA CONSILIULUI EPARHIAL, SECȚIA CULTURALĂ

Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș.

Sfârşitul lumii antice şi Creştinismul.

De: **Prof. C. Rudneanu**

Lumea noastră de astăzi trece prin grele prefaceri. Prefaceri de ordin spiritual şi material. Unii cred că numai cu ajutorul materiei vor putea rezolvi problemele grele dela ordinea de zi, iar alţii susţin superioritatea spiritului, şi numai cu ajutorul şi prin spiritualizarea vieţii vom putea obţine rezultate bune.

Asistăm la lupta crâncenă pentru menţinerea şi perpetuarea senzului vieţii — viaţa materială sau cea spirituală va fi drumul spre care trebue să-l apucăm. Aşa cum odinioară 2 lumi puternice stăteau faţă în faţă — lumea antică sau veche şi lumea nouă a lui Iisus Christos. Despre sfârsitul lumii antice, şi despre apariţia Creştinismului voi căuta astăzi să Vă vorbesc.

Existau cu multe veacuri înainte de Iisus Christos 2 popoare, cari au rămas în istoria lumii prin civilizaţia lor însemnată: poporul *grec* şi *roman*. Lumea greco-romană datorită civilizaţiei care a lăsat-o, s'a întins dealungul veacurilor. Politeismul, adică credinţa în mai mulţi zei, a fost caracteristica lumii antice — zeii politeismului grec şi roman şi zeii indigeni hele-

nizați și romanizați ai provinciilor cari nu erau nici grecești nici romani, vegheau ordinea în Imperiu. Două clase puternice, ale bogaților 2 clase aristocratice, aristocrația din Roma și cea din provincii guvernau vastul imperiu al lumii vechi. Și aristocrația a început să slăbească, iar politeismul, credința în zei a fost adânc zguduită, când barbarii au început ca să năvălească la hotarele Imperiului — atunci zeii au fost părăsiți, templele lor devastate și lumea se refugia în toate părțile. Imperiul, vechiul gând al despotismului, a început să slăbească, elementele slabe din toate părțile au fost recrutate în funcțiunile civile și militare. Provinciile din Occident au fost cu încetul măcinate de intrigi și lupte zadarnice. Civilizația greco-romană distrusă de elementele sale materiale prin *anarhie*, depopulare, au adus ruina economică, iar politeismul încetul cu încetul a fost înlocuit prin monoteism — iar creștinismul, a schimbat cu totul viața spirituală a lumii vechi, clădind o nouă viață, o nouă lume, o nouă societate religioasă cu caracter universal[1]) preocuparea principală fiind perfecțiunea morală, care creștea pe ruinele spiritului politic și militar al imperiului. Cosmopolitismul, din Imperiu, amestecul diferitelor rase și religii, a moravurilor și a culturilor a inlesnit moartea politeismului și spiritul tradiței antice. Ruina civilizației antice, a fost decadența lentă, datorită cauzelor interioare, cari au distrus ordinea socială și legală și au înlesnit despotismul revo-

1) *G. Ferrero:* La ruine de la civilisation antique, pg. 15. sq.

luționar prin aceea, că au ruinat vechile instituțiuni ale lumii vechi: autoritatea *împăratului și a senatului.* Lumea veche n'a avut ideea despre libertatea individuală, împăratul trăia înconjurat de ofițeri și sclavi, iar alegerile la tron, nu erau decât voința impusă a împăratului, care-și alegea pe succesorul său. Un rău mare era și mulțimea *sclavilor*, *sclăvia* era ținută ca fiind necesară și astfel li se răpiau toate libertățile și drepturile unor ființe umane — erau chinuiți, batjocuriți și omoriți de stăpânii lor — soarta lor a fost descrisă de scriitori ca *Seneca*, *Pliniu cel Tinăr*, *Juvenal*, toți aceștia ni-i prezintă ca pe adevărați oameni, spunând, că ei ar trebui să se bucure de tratamentul oamenilor... Clasa celor bogați, aristocrația din Roma și provincii, a început să se complacă în diferite spectacole sângeroase, luptele gladiatorilor și altele... Toate aceste cauze au neliniștit profund starea lumii antice, dar cu toate acestea s'a început o epocă de milă, o dorință vie de a eși din materialismul greu și apăsător — aspirațiunile morale și religioase s'au trezit în sufletele unora fiindcă zăceau în mizerie și degradare, iar alții din cauză că lucrul nu-i mai putea mulțumi — religia romană era incapabilă să mai satisfacă pe cetățenii vechiului Imperiu — religia romană nu era altceva decât un ansamblu de ceremonii, cari nu răspundeau la dorințele vii ale celor setoși de milă..., atunci a apărut *filosofia stoicilor*,[2]) adică a celor învățați

2) *R. Lafon:* Les Stoïciens, pp. *80—112* *A. Fouillée:* Histoire de la philosophie, pp. 148—156.

cari dispreţuiau avuţiile lumii şi erau nepăsători faţă de durere — fiecare se nizuia să pună în aplicare „*virtutea*“. Invăţaţi ca *Seneca, Epictet* şi împăratul *Marcu Aureliu* au căutat prin învăţăturile lor să răspândească ideile nobile — dar doctrina stoică n'a fost înţeleasă decât de un număr mic de spirite de elită, poporul nepăsător faţă de filosofie, ca şi faţă de religia oficială a început să se intereseze de alte religii venite din Orient; cele mai răspândite au fost: cultul zeiţei din Asia-mică a *Cybelei* sau „*Zeiţei Mame*“, asociată cultului zeului *Atis*, apoi cultul zeiţei *Isis* din Egipt, asociată lui *Osiris* sau *Serapis*. Toate aceste religii aveau aceleaşi caractere, preoţii făceau riturile şi dădeau sfaturi pentru ca cei atinşi de păcate să fie curăţiţi, ei consolau sufletele şi le asigurau de eternitate, — aceste religii atrăgeau prin ceremoniile lor misterioase. Un alt cult, care se lăţia tot mai mult a fost al zeului Soare, pe care l-au adus la Roma preoţii chaldeeni, cari după tradiţie învăţau că astrele sunt zei, ei adorau Soarele ca principiu suprem. In această epocă s'a răspândit un cult nou venit din Persia, a zeului Soare numit *Mithras*, care după vechia religie a lui *Zoroastru* era geniul Soarelui, şi care practica botezul sângelui ca şi celelalte culte. Religia zeului Mithras păstra vechea tradiţie a Perşilor cu multe învăţături nobile, de aceea a avut un succes deosebit.[3]) Printre religiile Orientale a penetrat şi religia poporului evreu. Ea era adoptată de mulţi cetăţeni ai imperiului

3) *A. Malet* şi *J. Isaac:* Histoire Romaine, pp. 347—350.

roman, fiindcă în *Antiochia, Damasc, Alexandria* şi *Roma;* erau colonii evreeşti şi un număr destul de mare dintre Greci şi Romani s'au convertit la această religie, fiindcă avea credinţa monoteistă. Toate aceste religii dovedesc că poporul era neorientat, doria ceva, dar anarhia militară, criza economică, diferitele religii ce le-am înşirat şi cari îşi impuneau voinţa lor, i-au făcut pe oameni să nu mai aibe nici o orientare religioasă, în mijlocul haosului, a dezordinii, a instabilităţii credinţei a apărut tot mai mult ideea, că va trebui să vină o mare prefacere, va trebui să vină după cum spune poporul evreu — *Messia* — cel trimis de Dumnezeu. Omul providenţial care să şteargă nedreptăţile lumii păgâne, să elibereze pe sclavi din lanţuri şi să hotărască soarta atâtor oropsiţi ai imperiului. Şi într'adevăr la plinirea vremii, atunci când lumea veche inunda în păcatele imoralităţii, când imperiul roman era în culmea descompunerii, când germenii vieţii spirituale au început să fie anihilaţi de materialism, a apărut din Ceruri — *Messia* — cel prezis de proroci — *Iisus Christos* — Fiul lui Dumnezeu pe care l-a trimis Dumnezeu în lume ca să mântuiască lumea de păcate, a apărut ca un luceafăr, care a revoluţionat lumea.[4]) Invăţura creştină n'a fost creată de nişte filosofi, *nu!* Ea e sublima înţelepciune, cuvintele prea sfinte şi faptele prea mărețe ale lui Iisus Christos, ea e produsul entuziasmului şi al credinţei. Iisus Christos a fost *om* şi *Dumnezeu*. Natura Sa omenească nu se

4. *C. Rudnean:* Divinitatea lui Iisus Christos, pp. 21—30.

poate separa de natura divină, care-l anima spre o viaţă superioară. Iisus Christos ca şi toţi fiii lui Adam. era o personalitate umană extrem de bogată, extrem de nobilă, cea mai bogată şi nobilă, care se compune din două părţi distincte din corp şi suflet — *corpul sfânt* şi *sufletul sfânt*. Iisus Christos a venit ca să şteargă nedreptăţile lumii antice, ca să ridice omenirea în slăvile cereşti ale Tatălui ceresc... „A venit Fiul Omului ca să caute şi să mântuiască pe cel pierdut". (Luca 19, 10) Lumea veche a simţit forţa puternică care s'a impus tot mai mult şi creştinismul a rămas nebiruit de cultura greco-romană. Lumea lui Iisus Christos a făcut progrese uimitoare, creştinismul a organizat un sistem minunat de opere de asistenţă de binefacere, cari au devenit temeliile solide ale creaţiunii sociale, aducându-i triumful definitiv.[5]) Comunităţile creştine s'au organizat conform perceptelor date de Iisus Christos, au întreţinut creştinii diferite slujbe, au practicat tainele sfinte, au ocrotit pe văduve şi orfani, pe bolnavi, pe neputincioşi, pe bătrâni şi infirmi. Bunurile pe cari le posedau comunităţile creştine proveneau în bună parte din darurile ce le făceau cei bogaţi, fie în viaţă fie după moartea lor. Bisericii lui Iisus Christos lăsau ei averea lor, astfel averile ce le câştigau creştinii, le întrebuinţau pentru ajutorarea celor săraci. Puteţi să vă închipuiţi iubiţi creştini, ce destinaţie aveau averile câştigate astfel, ce intenţii nobile şi binefăcătoare pentru atâţia necăjiţi ai zilelor. Biserica lui Iisus Christos a apărut

5) *Ferrero* o. c. pp. 90—102.

ca un port, ca un refugiu, ca o mântuire în mijlocul furtunii. La această biserică creştină a început să se convertească încetul cu încetul şi elita din Roma, trecând prin suferinţă şi durere sau văzând durerile altora aspira spre pace şi binefacere. Scopul suprem al vieţii creştineşti a fost perfecţionarea religioasă morală a fiecărui creştin. Civilizaţia greco-romană a avut la bază puterea elitelor, această clasă unică deţinea toate drepturile, numai cei bogaţi erau conducători, oamenii prin urmare nu erau egali, exista o limitare a cadrelor politice sociale în Statul antic. Creştinismul, cu ideile sale nobile şi divine — fiindcă Iisus Christos a fost Dumnezeu Om, a dat o nouă îndreptare lumii — lumea greco-romană s'a stins, a pierit făcând loc unei noui lumi, care înmormânta şi vechea organizaţiune aristocratică a civilizaţiei greco-romane, afirmând că toţi oamenii sunt egali în faţa lui Dumnezeu — şi toţi sunt fiii lui Dumnezeu. Doctrina egalităţii morală a oamenilor a fost enunţată de câţiva oameni ai antichităţii, dar singur Creştinismul a reuşit să penetreze conştiinţa universală, distrugând până'n fundament adevărata guvernare aristocratică, creind astfel democraţia modernă.[6]) Omul după principiile religiei, are o origină şi soartă supranaturală, destinaţia sa e deasupra lumii acesteia, fiindcă împărăţia sa nu este în lumea aceasta, adevărata viaţă, e viaţa eternă, ea începe în Ceriuri şi'n mijlocul celor fericiţi, acolo unde nu este

6) *Ferrero* o. c. pp. 121—123 şi *E. Bréhier*: La fin du monde antique, pp. 40—55.

durere nici întristare ci viață fără de sfârșit. Omul creștin în lumea aceasta trebue să facă lucruri bune, dar el e ajutat de *grația divină* și astfel acțiunile sale devin mai bune. În lumea antică vedem idei frumoase, *Platon* vestitul filosof al Grecilor spunea: „Nu trebue să faci nimănuia rău, nici chiar celui rău".

Împăratul Marcu Aureliu spunea: Oamenii, sunt făcuți pentru a se ajuta unii pe alții. Cu toate aceste idei frumoase sufletul grecului și al romanului, a fost departe de a înțelege sublima putere a lumii spirituale. Filosofia greacă și întreaga construcție de Stat a grecilor și romanilor, n'a înțeles senzul lumii — lumea în care există umilință, tristeță și iubire. Umilința și tristeța enervează sufletul și virtutea pentru cei antici e în energie, în mândrie, în bucurie, Filosofiia greacă nu se cobora până la mizeriile fizice și morale de care suferă acum omenirea, ea nu se înalță până la sufletele cele pline de durere. Grecii erau oamenii rațiunii, ai ordinei și armoniei, ei însă respingeau *misticismul*,[7]) adică subtilitatea sufletească, care ne dă infinitul, adecă frumusețea pe care nu o poate exprima nici o formă, de o bunătate, de o fericire pe care natura cu toate resursele ei este totdeauna incapabilă de a le realiza. Filosofia greacă a căzut, s'a sfârșit și lumea și înțelepciunea lor a murit cu dânșii. Și'n acelaș timp când lumea veche își dădea duhul, a murit și Cel fără de păcate, dar el a înviat după 3 zile

7) *H. Delacroix:* La religion et la foi, pp. 247—248.

și înțelepciunea lui dăinuește până'n zilele noastre.[8])

Iisus Christos n'a spus că *„durerea e o părere"*, ci a spus: „Fericiți sunt ceice plâng, că aceia se vor mângăia", el n'a spus: „Neștiutorii nu pot năzui spre înțelepiune" ci a spus: „Fericiți cei curați cu inima că acei vor vedea pe Dumnezeu". El n'a spus că: „Greșala nu-i decât o neștiință, căința e o slăbiciune", ci a spus: „Omul e păcătos, dar în Ceriuri are un părinte care iartă căinții". Și'n momentul când și-a dat Duhul, Fiul lui Dumnezeu spunea: „Părinte în mânile tale îmi încredințez sufletul meu". Din această frumoasă jertfă, trăește omenirea până astăzi. In locul lumii antice, lumea lui Iisus Christos a început să se lățească tot mai mult. Perfecțiunea lui Iisus Christos, e căutată de fiecare creștin. Sărăcia, fericirea, ascultarea, rugăciunea, sunt toate opere ale perfecțiunii creștine. Întreagă viață omenească s'a desvoltat în aceste condițiuni de viață religioasă, în această lume a lui Iisus Christos avem taine sfinte[9]) cari trebue ținute cu multă sfințenie, așa cum au fost ținute și de primii creștini. Sublime misterii — cum a fost al Nașterii și al Invierii Mântuitorului Iisus Christos — fără de care nu există o lume a revoluției, o lume a lui Dumnezeu. Omul și fiecare creștin poate să se orienteze în lumea naturală, poate să facă știință, filosofie, artă, dar deasupra aces-

8) *E. Boutroux:* Chestiuni de Morală și Educație, tradus în românește, *pp. 54—72.*

9) *H. Delacroix: L'ideal chrétien, pag. 97 sq.*

tora există o lume divină, o lume a lui Dumnezeu, în care credinţa deschide noui drumuri fiecărui om... există o înţelepciune omenească şi una dumnezeiască — dar nu trebue să le confundăm, fiindcă ele sunt bine distincte. Natura omenească, cu ajutorul lui Dumnezeu, e capabilă la atâtea fapte mărețe... omul se apropie de Dumnezeu tot mai mult prin faptele sale, şi el trebue neapărat ca să practice virtuţile teologice, cari sunt: *credinţa, speranţa* şi *dragostea!* Concepţia creştină despre Dumnezeu e următoarea: *Dumnezeu e Tatăl iar Iisus Christos e Fiul Său.* Iisus Christos spune adesea discipolilor săi să se ferească de *fariseism,*[10]) adecă concepţia formalistă despre viaţă — adevăraţii farisei foarte raţionalişti, ei vorbiau despre unitatea şi spiritualitatea absolută a lui Dumnezeu, dar ei dădeau numai pe exterior mai mult — exagerau importanţa celor sfinte; pe aceşti orgolioşi îi numeşte ipocriţi şi morminte înălbite, când spune: „Vai vouă cărturarilor şi fariseilor făţarnici, că vă asămănaţi mormânturilor celor văruite, care din afară se arată frumoase, iar dinlăuntru sunt pline de oasele morţilor şi de toată necurăţenia, Vai vouă fariseilor şi cărturarilor făţarnici că zeciuiţi izma şi mărarul şi chimionul şi aţi lăsat cele mai grele ale legii: dreptatea şi mila şi credinţa". Iisus Christos — Fiul lui Dumnezeu — blândeţa şi firea cea mai blajină nu s'a arătat aspru decât cu fariseii, El cere să fi bun, perfect precum este perfect şi Tatăl ceresc. Invăţătura Mântuitorului e extrema

10) *Fillion,* Vie de N. S. Jésus Christ, tom. III. pp. 84 sq.

spiritualizare — *Spiritul* e întregul senz al vieţii creştine. Există o poruncă mare pe care trebue fiecare creştin să o îndeplinească: „să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău şi din toată inima ta, din tot cugetul tău şi pe deaproapele tău ca pe tine însuţi". Pentru Iisus Christos înfrăţirea dintre oameni, e adevărul viu şi iniţial, a-ţi iubi deaproapele, a-l iubi pe Dumnezeu înseamnă să te urci la izvorul din care dragostea ne-a făcut să purcedem, dragostea deaproapelui are o semnificaţie nouă, că noi toţi suntem fii lui Dumnezeu, că suntem fraţi cu adevărat. Vedem că între lumea antică şi lumea lui Iisus Christos e deosebire fundamentală: Grecul nu cunoaşte decât natura şi legile ei, armonia universală, în lumea antică găsim raţiunea rece şi melancolia, până când în creştinism găsim o viaţă reală şi pozitivă, adică dragostea de Tatăl, dragostea nesfârşită şi plină de lumină care-l face pe creştin *să fie fericit.* Dar pentruca să fie cineva creştin adevărat, mai trebue să renunţe la bunurile materiale; creştinul caută umilinţa „căci cel ce se smereşte se va umili". Şi mai trebue să se asocieze la sacrificiul suprem — adică prin căinţă, prin acea tristeţă că a mâhnit pe Dumnezeu Tatăl, faţă de care toate suferinţele pământeşti nu-s nimic. „De nu vă veţi întoarce şi să vă faceţi ca pruncii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor. Pocăiţi-vă şi credeţi în Evanghelie". Renunţarea şi căinţa aduc după sine sentimentul blândeţei: *speranţa.* După dragoste şi renunţare aceasta e a treia caracteristică a lumii creştine.

Omul știe că prin el însuși nu poate nimic, numai cu ajutorul lui Dumnezeu. Orice om e chemat la perfecțiune și la fericire; nu i se cere decât încredere, bunătate, dragoste, de aceea săracii, umilii, dezmoșteniții, păgânii caută pe Mântuitorul, chiar păcătoșii ce-și plâng păcatele sunt mai deaproape de Dumnezeu decât cei bogați și înțelepții pământului, căci sunt departe de bunurile pământești, ce pun piedică purificării sufletului. Mulți dintre învățații cari s'au ocupat de creștinism, vorbesc despre un *miracol* al creștinismului. Nu-i nimic surprinzător că o idee s'a împrăștiat în toată lumea, o idee care a venit dela Dumnezeul-Om — o idee curată — născută în afară de orice preocupare vremelnică și practică a pus stăpânire pe lumea întreagă. Nu numai că această idee nu fusese imaginată în vederea realizării sale în lumea greco-romană, dar ea fusese concepută în afară de orice considerație politică și socială. Era ideia unei vieți cu totul spirituale și interioare.

După ce Mântuitorul Iisus Christos murise, lumea se văzu în fața unei mari probleme. Era vorba să se știe dacă noua doctrină era destinată numai Evreilor sau dacă trebuia să fie împărtășită tuturor oamenilor, fără ca să trebue să treacă prin iudaism. Chestiunea era hotărâtoare pentru noua religie și pentru viitorul ei. Sacrificiul lui Iisus suprimă jertfele și faptele, credința de acum ajunge pentru a ne justifica. Orice om este salvat dacă mărturisește întru Iisus: deosebirea dintre evrei și păgâni numai există „Legea, ca un învățător, ne-a călăuzit spre Christos, pentru a fi justificați prin credință, noi nu mai suntem sub conducerea unui învățător". Impăratul care a lăsat să se consolideze creștinismul, a crezut că va putea reconstitui unitatea morală a Imperiului, distrusă prin lupta pe moarte dintre păgâni și creștini a fost Constantin cel Mare.

Impăratul Constantin cel Mare era mai mult un om politic cu ideile vechi, ca să nu zicem romane, de aceea religia era văzută ca un instrument politic — dar creștinismul era și mai răspândit și mai puternic decât păgânismul, doctrina creștină mergea cu pașii repezi spre încreștinarea întregului imperiu. Religia creștină avea o morală și o doctrină independentă de Stat, ce nu se putea acomoda cerințelor Statului. Doctrina creștină a început să fie discutată și greu lovită — erezii noui a început să amenințe pacea și ordinea în Stat. Față de ereziile cari s'au ivit trebuia deslușită și așezată pe temei statornic doctrina creștină. La aceste dispute teologice răspund lucrările sf. părinți și crearea dogmelor. Ni este cunoscută *erezia ariană* — Arius un preot din Alexandria a început să învețe greșit că Christos, sau „*Logosul*" a fost creat de Dumnezeu din neant ca și celelalte creaturi și nu din substanța divină — care l-a creat în mod voit și nu din necesitate. Dogmele creștine, învățăturile neschimbate ale Creștinismului, nu sunt ca și doctrinile etice un produs al rațiunii speculative din care se resară credințele morale și practice. Conștiința creștină se întreabă ce afirmării sunt învăluite în credință și

în dragostea de care-i însufleţită. Simbolul Apostolilor şi cel dela' Nicea au fost concepute în acest spirit. Creştinismul, lumea lui Iisus Christos trebuia să dispară, când a întrat în legătură cu lumea romană dacă n'ar fi avut în el o nesfârşită vitalitate, căci este o lege în istorie, că o minoritate străină, nu poate cuceri o societate, dacă aceasta este alcătuită temeinic şi dacă e cultivată şi că în curând acea minoritate străină, se pierde şi dispare. Creştinismul străbătând în imensul organism al lumii romane, părea că trebuie să se confunde într'ânsul. S'a întâmplat dimpotrivă. Niciodată n'a fost aşa de puternic ca după ce s'a măsurat, în imperiu, cu cerinţele vieţii reale, sub toate formele sale: socială politică materială şi morală[11]). Misticismul principiul de esenţă morală a creştinismului a început să domine viaţa materială, sentimentul spiritualizării a devenit o necesitate pentru lumea greco-romană... misticismul a desvelit armonia, spiritul şi sublimul naturii, omenirea însetată de dreptate, iubire şi de ideal, se ridică spre orizonturile unei noui lumi unde spiritul absoarbe toate conştinţele. Credinţa speranţa şi dragostea e baza întregii noastre existenţe, idealul creştin, e împlinirea tuturor forţelor morale pe cari le propovădueşte Iisus Christos. Fără de trăirea acestor învăţături, suntem simple fiinţe trecătoare.

Să urmăm deci lumina vieţii creştineşti, să apucăm pe drumul plin de greutăţi al sacrificiului şi al spiritualizării.

11) *E. Boutroux,* o. c. *pp. 60–72.*

Dacă lumea veche cu toată splendoarea civilizaţiei ei, a trebuit să primească religia Dumnezeului-Om, atunci noi cei de azi vom trebui să fim pe deplin conştinţi la această sublimă învăţătură.

Indiferent de ocupaţia şi de locul pe care-l deţinem — să ne aducem aminte că noi suntem prin viaţa, prin sufletul şi corpul nostru creştini, nu numai cu cuvântul, ci mai ales cu fapta. Avem atâtea momente de afirmare creştinească, să nu ezităm, ci mai ales să fim pătrunşi de sfinţenia şi dragostea lui Iisus Christos.

Ortodoxia creştină.

De: **Nicolae Cornean, cons. ref. eparhial**

Atât de des, supărător de des auzim spunându-se credinţei noastre ortodoxe „confesiunea ortodoxă, de confesiunea ortodoxă". Este o mare eroare şi o profundă nedreptate; căci precum soarele nu e numai lumină, sau numai căldură, ci e soare, arzător şi dătător de viaţă, asemenea credinţa ortodoxă e credinţă, întemeiată pe învăţătura de veci adevărată a Mântuitorului, e *unica* şi *adevărata* credinţă creştină.

Şi oricât ai căuta să-i dăltueşti cuvinte alese, să-i potriveşti un cadru de definiţie, pe ea nu o găseşti cu adevărat de cât legănată în murmurul de rugăciune al dreptcredincioşilor, pe cari îi poartă o viaţă întreagă în cea mai caldă intimitate şi le ţese mirajul bucuriei tainice în viaţa de veci.

Zadarnice sunt zecile şi sutele de cărţi, zadarnice toate bibliotecile din lume ca să înţelegi atât de nobila în simplitatea ei, ortodoxia; ca să pătrunzi secretul ei deschis tuturor dreptcredincioşilor, dacă n'ai văzut la el acasă un ţăran român începând munca lui în semnul crucii. Ortodoxia e viaţă, e trăire în Christos; numai trăind în ea, simţi svâcnind pulsul ei plin de viaţă...

Depozitul sfintelor legăminte cu Dumnezeu, ortodoxia e potirul învăţăturii cei neprihănite a Mântuitorului Christos, din care credincioşii, protejaţi de ierarhia cea vecinică a Lui, îşi iau întărire în perpetuitate de veacuri.

In prefaţa unei admirabile cărţi a profesorului universitar Nicolae Arseniev, distins scriitor creştin, am găsit acest impresionant pasagiu: „autorul salută cu veneraţiune adâncă Biserica română ortodoxă, sora venerabilă a Bisericii căreia aparţine, şi îndrăzneşte să o roage: să nu uite să mijlocească la Dumnezeu în rugăciunile sale pentru sora sa — Biserica Ortodoxă Rusă — care pătimeşte pentru credinţă".

Strună încordată, simţul nostru creştinesc vibrează profund în asemenea momente ca de rugăciune: Iată cheia din împărăţia credinţii ortodoxe!

Nu în impecabila formă a administraţiei romane, unde după expresia unui distins istoric „papii timp de secole ţin mistria zidarului în loc de cârja păstorului" — găsim creştinismul adevărat; nu-i priesc lui nici culmile magnifice, dar sterile, ce i le oferă protestantismul, ci credinţa adevărată trăeşte cu prosperitate în solul mănos al ortodoxiei. Aci „mărturisirea de credinţă e totodată şi o rugăciune, şi o forţă, şi o bucurie a sufletului, un îndemn la străduinţa morală".

Iată unele din cuvintele cu cari eruditul scriitor protopresbiter şi profesor al institutului rus din Paris, Sergiu Bulgakoff precizează orto-

doxia și năzuințele sale sociale în cartea sa de acum un an L'orthodoxie.

„Ortodoxia este biserica lui Christos pe pământ. Biserica lui Christos nu este instituțiune; ea viață nouă este, cu Christos în Christos — și cu Duhul Sfânt condusă. Lumina Invierii lui Christos radiază asupra Bisericii, și bucuria Invierii, a biruirii morții, o umple. Dumnezeu cel viu trăește cu noi, iar viața noastră în biserică este o viață plină de misterul lui Christos"...

In ortodoxism nu se vede ierarhia sfântă aninată pe capete de regi și împărați, sau de dragul unei discipline exterioare pe Mântuitorul suplinit cu o pesoană tot atât de supusă celor trecătoare ca și noi! In ortodoxie tronează Mântuitorul însuș asupra turmei sale devotate, care îl adăstează în biserici, cu bogați alături de cei săraci, regi și împărați la un loc cu poporul. Așa reclamă spiritul ortodox, emanat din credința ortodoxă.

Creștinismul primar simplu și curat deci ortodox, dintru început a avut înrâurire binefăcătoare asupra progresului spiritual, social și economic al omenirii, mai mult, a salvat omenirea de prăbușire, întocmai cum Mântuitorul a isbăvit pe om din păcat.

Fără a utiliza mult incursiunile istorice, atât cât subiectul conferenței cere, vom servi unele dovezi în favorul acestui creștinism, întâi salvator și pe urmă profund creator.

Lipsind o concepție cu adevărat etică despre lume și om, societatea precreștină balansa

între cele mai dureroase nedreptăți sociale. Știm cu toții că deopildă sclavul nu era considerat ca om în atât de des lăudata concepție romană. Un lucru numai, un obiect neînsuflețit, ca atâtea altele — bulgărul de pământ sau o haină, acesta era sclavul, numai pentrucă așa a vrut legiuitorul lumii antice, inspirat din glasul pământului și nu din înălțimile ceriurilor.

Filosofii lor, din timp în timp ridicau timide glasuri de protestare, dar prea era împietrită mentalitatea lumii ca să se fi schimbat. Și mai ales nu era autoritate; în numele cui să protesteze, al dreptății, al științei filosofice, al adevărului; dar care era adevărul?

Adăpate la cele mai variate isvoare de înțelepciune, realizările spirituale, constituiau ce e drept monumente de admirabilă predilecție sufletească, în formă căci în fond erau mormane de artă și știință neînsuflețită. Știința se făcea de dragul științei și nu de dragul omului, de asemenea arta pentru artă.

Fluidul cald al inimei necunoscut a fost întregei pletore de înțelepți ai lumii vechi; jertfa, jertfă pură, și când a reclamat sânge de om, jertfa s'a chemat jertfă în numele unei idei...

Pe om nu-l lega de semenul său de cât aerul pe care însă nici înțelepții lor nu știau cine l-a dăruit lumii. Cuvântul semen, venit aici pe urme celeste, a fost necunoscut acestor vremuri...

Autoritatea Ceriurilor majestoase a trebuit să intervină, ca prin jertfa celui mai nevinovat sânge, să se spele necurăția atâtor concepții

netrebnice. Deschis tuturor, Ceriul a situat pe toţi oamenii în pragul smereniilor, cari totdeauna înalţă pe toţi.

Şi atunci de prisos lucru este a face procesul istoric al surpărilor încercate de concepţiile lumii antice, păgâne; pârghiile lor situate în afară de inima omenească, rând pe rând s'au prăbuşit, făcând loc suflului cald ce venea tot mai impetuos din Orient.

Vom arăta procesul progresist, realizat de creştinismul ortodox în lume şi în special bunătăţile pe cari ortodoxia le-a împărtăşit poporului nostru românesc...

Apropierea omului de om, a frăţietăţii omeneşti, în numele lui Dumnezeu, Tată iubitor, a fost întâia şi cea mai formidabilă biruinţă a creştinismului; prin ea popoarele s'au cunoscut şi s'au iubit. Cu peana muiată în sânge de martiri, nourul de sfinţi părinţi şi scriitori ai bisericii au propagat cu avânt porunca iubirii şi a jertfirii omului pentru om. Sofia veche şi părăduitorii sofişti s'au topit cu înţelepciunea lor cu tot în văpaia creştinismului. Şi s'au văzut atunci crescând ca din pământ, eroii şi martirii nouei credinţe, susţinătorii şi apărătorii ei, ducând în lupta lor pentru credinţă arsenalul celor mai splendide argumente, tot atâtea podoabe de înţelepciune. Regi şi cu preferinţă împăraţii Bizanţului, mândrie şi glorie făceau când se învredniceau de titlul de creştini distingându-se în emulări pentru patronarea ştiinţei şi artei creştine din vasta lor împărăţie.

Nicicând Bizanţul — capitală a lumei culte de odinioară — n'a cunoscut culmi de strălucire ca în vremea sfinţilor, celor neasemuiţi arhiepiscopi, Ioan Crisostom, Vasile cel Mare, şi Grigorie Bogoslovul! Cununa de lauri, podoaba cea de mare preţ o dădeau vestitului Bizanţ, „marii părinţi ai bisericei, ale căror glasuri puternice propovăduiau drept-credincioşilor din înălţimile catedrelor".

La bogăţia şi fastul aziatic, adăogat strălucirii numelui de roman, vieţii de legendară splendoare a cetăţii lui Constatin, creştinismul ortodox, cu ierarhii lui de aci, neîntrecuţi în înţelepciune, îi consacră nimbul definitiv, trezind ambiţiile aventuriere şi pofta de cucerire barbară.

Şi în timp ce apusul catolic ridica în noapte destule ruguri şi născocia tot mai draconice invenţii inchizitoriale, răsăritul culmina în astralele cuceriri, rupte din vecinicia cerească de prinţii bisericii creştine.

Inţelegem atunci de ce unii dintre puternicii împăraţi bizantini ca Thedodosie cel mare, aveau mândrie mai multă pentru credinţa lor creştină, decât pentru vremelnica fericire de a fi împăraţi ai celui mai vast dintre împărăţiile de atunci!

Şi în măsura în care împăraţii se simţiau răpiţi de farmecile nouei credinţe, valul de cetăţeni ai imperiului se întrecea în practicarea aceleia sub toate formele vieţii. Domeniile sociale toate se resimt adânc de covârşitoare influenţă creştină; aşa cultura, aşa literatura, arta, ştiinţa şi tot ce se chiamă canal de progres. Acum

s'au văzut luceferii dreptului inspirându-se din năzuinţele de justiţie perfectă ale creştinismului şi frământând toată amploarea de drept roman în nota eticei creştine să îmbine în modul cel mai fericit dreptatea eternă cu iubirea cea pogorâtă tot de sus. Balsamon, Zonara — capete încoronate sub semnul crucii cu Justinian, Theodosie, Vasile, sunt podoabele culturii creştine. Iar din lumea artelor celor fără de moarte evocăm numele ctitorului împărătesc Justinian, patron al celor mai nobile realizări de artă şi cultură, care a pus baza neîntrecutului monument, biserica Sfânta Sofia — aia Sophia — din Constantinopol.

Nu e de mirare că fastul cu care se servea în asemenea biserici a ispitit cele mai pretenţioase gusturi, servind ca punct de mânecare pentru încreştinarea unor întregi popoare. Căci, pentru a face un pas mai departe, pentru ilustrarea adevărului dealtfel înd. ajuns de cunoscut — amintim că sub vraja cultului răsaritean, cu ceremoniile sale bogate rituale, rugăciunile şi cântările sale alese, trimişii lui Vladimir cel Mare, Svietoslav, duc mărturia cultului celui mai răpitor în frumseţe, a celui ortodox în ţara lor, unde îl încetăţenesc în splendide biserici! Şi nimeni n'ar putea contesta vre-odată enorma înrâurire binefăcătoare a creştinismului ortodox asupra popoarelor slave în general şi în special asupra poporului rus, din fire predispus spre misticism! Iar dacă astăzi realitatea prezintă în Rusia atâta depărtare de Christos, măcar că ea este numai aparentă, căci este oficială, impusă, această îndepărtare îl va apropia cu atât mai

mult, cu cât duce spre paroxism. Extrema se tangunt! Dealtfel, din graiul plângător al exilatului scriitor ortodox rus Nicolae Arseniev vom accepta şi noi acest adevăr că „Biserica şi Duhul ce trăeşte întrânsa nu se vor judeca după cei ce i-ar fi fost necredincioşi, ci după acei cari au trăit efectiv din însuşi acest Duh".

Acest Duh, care a făcut ca trupul să nu mai fie mormânt cum spunea filosofia lui Platon, nici carceră a sufletului ci „un templu al Duhului"; spiritualizând totul în lume, a dat nemuritoarele cete de sfinţi, a dat neamurilor tărie şi viaţă spirituală, acest duh creştin ortodox a acordat cea mai caldă ocrotire poporului român, dealung de veacuri sinistre.

Nu numai ocrotire, izbavă la viaţă, ci ridicare la demnitate în viaţă; „Tot ce s'a putut realiza în domeniul vieţii spirituale a românismului, din vremile trecutului îndepărtat şi până în pragul zilelor noastre, poartă imprimată *pecetea darului duhului sfânt al ortodoxiei,* în care s'a plămădit însuşi sufletul etnic al acestui popor şi din care au isvorît toate creaţiunile lui de artă, literatură şi cultură, menite a-i deschide căile spre perfecţionare morală şi intelectuală". Aceasta este mărturia ce ni-o dă un istoric de rasă, profesorul universitar Dr Ioan Lupaş, în conferinţa DSale la întâiul congres al F. O. R-ului dela 5 Martie anul acesta; şi ea constitue omagiul maxim ce se poate aduce vredniciei ortodoxe în opera înrâuritoare asupra destinelor unui popor!

O înrâurire externă ca şi de ordin intern, organic; o realitate profundă ca însuş Adevărul creştin; care i-a alintat anii copilăriei sale ca popor, — după ce i-a făurit leagănul întrupării — l-a însoţit cu devotament în cursul veacurilor de patimă şi în urmă l-a înviat în triumf!

Iată minunea creştină în taina vieţii poporului român!

O reprivire sumară în trecutul său, pas de pas va pune înaintea noastră toate roadele talantului creştin ortodox: cultura sa întreagă cu modeste cuceriri de ştiinţă şi arta plină de farmecul simplităţii are pecetea nemuritoare a credinţii ortodoxe. Tot ce a realizat poporul român, prin credinţa sa a realizat! Şi cât de preţioase sunt realizările de până acum, izvorîte din credinţă şi udate cu lacrima nădejdiilor în puterea cea de sus!

Cercetătorul istoric, în munca lui depănătoare a faptelor şi oamenilor din trecut, va pune totdeauna cap de mânecare datele şi însemnările religioase. Arta în candidele ei manifestări, îţi prezintă dintru început crucea creştină, modestă dar stăruitoare în graiul ei genuin... Şi chiar profanul, amator de plimbări în domeniile întremătoare ale trecutului, întâia inscripţie ce o va întâlni, fie placă de monument, ori filă de carte, o va descifra numai în graiul cărţilor sfinte, căci ele au dat şi duh şi formă până şi realizărilor literare ale poporului român!

Tindele bisericilor numeroase, presărate cu largă munificienţă de jertfă prin satele de munte

şi de şes, îţi vorbesc de şcolile diecilor şi călugărilor sămănători de slovă; iar cărţile pârguitoare în ogorul cultural românesc te trimit la diaconul Coresi — modest în titlu, dar cu mare răsunet în hăul veacurilor.

Cuvântul lor propovăduit în graiu viu sau în scrisul meşteşugit al tiparului, scânteià deopotrivă înţelepciune divină, mântuitoare de suflete şi înţelepciune pentru minte. Pleiada nesfârşită a grămăticilor, din rândul exclusiv al preoţilor răsărită, a dat neamului şcoli despre cari pomenesc hrisoave şi scrisori domneşti. Nu de rânduri de etaje sau cum s'ar zice azi şcoală „confort" se preocupau grămăticii, ci al lor ideal era altul, căci ziceau: cine învăţăturii sălaş ridică, sieşi ridică sălaş în ceriuri, prealuminat, şi între oameni pomeană mai delungată şi mai tare decât fierul şi de cât arama, care furul nu va fura, nice vântul va strica, nice apa nu va neca"... după cuvântul de acum 360 de ani al diacului Oprea, păstrate în epilogul octoihului românesc transcris cu cheltuiala umanistului Mihail Csáky, cancelar al Transilvaniei!

Iţi face impresia că într'adevăr după mărturia istoricului cuvintele Dlui prof. Sextil Puşcariu — preşedintele general al F. O. R.-ului —, cultura bizantină s'a refugiat în mânăstirile române!

Iacătă se desprinde de aci nu numai utilitarismul de care se acuză destul de des preoţii şi toţi conducătorii din trecut ai poporului nostru, ci cu deosebire o înaltă străduinţă morală, cu atât mai laudabilă în acele vremi de războaie

cu păgânătatea turcă, de frământări interne şi cumplită besnă spirituală.

Şi dacă se spune tendenţios că ortodoxia noastră se afirmă sub influenţa reformaţiei, nu ne vine greu a spulbera asemenea încriminări; latentă în suflete ca para din candela bisericilor, ea tresare şi se afirmă viguros când intervine duelul dintre catolicism şi reformism; se intrepune energic întru apărarea patrimoniului sufletesc al poporului român, salvându-l dacă nu întreg — dară definitiv în cea mai intensă luptă spirituală întreprinsă atât de necavalereşte în numele lui Christos, Dumnezeul Păcii!

In numele Duhului frăţietăţii, întru care am pornit, nu voiesc pe o clipă măcar turburarea ca să cuprindă vre-un suflet sau să-l neliniştească; tocmai însă pentru a ilustra tăria cu care au ţinut antecesorii noştri la credinţa ortodoxă, între cele mai critice împrejurări, salvându-o, pentru venalitatea să nu zic nemernicia noastră, citez câteva cazuri reproduse în „Istoria desrobirii religioase a Românilor ardeleni" de Dl profesor universitar Dr Silviu Dragomir.

In anul de tristă pomină dela răscrucea celor două veacuri, pe urma târgului nenorocitului Atanasie Anghel, dieta staturilor din Transilvania ţinută la Alba-Iulia a hotărît trimitere de comisii pe satele româneşti, să facă „inchiziţie" adecă cercetări — conştiincioase — cum spun izvoarele asupra răspunsului ce-l vor da ţăranii la decretul regal privitor la Unire. Şi iată ce răspunsuri dădeau ţăranii pe alocuri în frunte cu preoţii lor la ofertele pe atât josnice, pe cât se chemau că sunt împărăteşti „Popa Ştefan din Molosig (Malomszeg) a fasionat în chipul următor: „Eu legea moştenită dela tatăl meu, ţinută şi de Ruşi şi de Greci nu o schimb; eu în aceea vreau să mor... Am fost uniţi (numai în laturea administrativă) cu calvinii dar nici o turburare nu am avut". Popa Simeon din Călăţele a zis: „în carea m'am născut, am crescut şi învăţat, în carea am predicat cuvântul lui Dumnezeu în aceea credinţă voi vieţui şi de acum încolo, şi nu-mi schimb credinţa mea, care este şi a Ruşilor şi a Grecilor"... Ţăranii din Călata au declarat: Noi, satul întreg legea şi credinţa în care ne-am născut, nu o părăsim; treaba popilor, cu ce religie vreau să se uniască fără a şti noi; dar dacă om vedea că vreau să introducă inovări între noi, nu va mai fi popă al nostru". (Pag. 17, notiţe). Scrie în alt loc istoricul „Numai într'un sat au depus oamenii curioasa mărturisire, că rămân tot în sânul bisericii, în care s'au născut, dar dacă li s'ar face silă, ei nu se lasă omorîţi din pricina religiunii, un caz de indiferentism, ca şi care n'am găsit altul în istoria noastră". (Pag. 16) Dimpotrivă, reiese de aci prigoana pornită în massă contra românilor ortodoxi, ameninţaţi cu moartea dacă nu-şi lapădă credinţa lor ortodoxă ca şi în Ticvaniul-mare din Banatul nostru şi durere — în nespus de multe părţi!

Şi dacă mărturiile istorice, lungi şi triste nu ar grăi, crezare n'am putea da că aevea s'a putut săvârşi atâta prigoană, s'a putut năpusti atâta ură şi cruzime contra unui popor pentru credinţa lui.

Dar cu cât mai neomenoase şi mari au fost aceste prigoane, cu atât meritul acestor apărători, mucenici ai ortodoxiei româneşti este mai plin, mai desăvârşit. Grăesc despre ei închisorile tuturor satelor pe unde a trecut urgia, grăesc temniţele din Alba-Iulia, Cluj uneori chiar şi Kufşteinul din Tirol; grăeşte tunul lui Bucow care a distrus biserici şi mânăstiri, dar n'a distrus credinţa ortodoxă.

Credinţa ortodoxă s'a întărit uimitor, tocmai în bătaia acestor vânturi ca de apocalips. „Apostaţi" „schismaţi" „eretici" şi oricum li-a plăcut ai numi curţii „Inalte" din Viena, ei au rămas, *mulţi*, — cum poreclirile multe arată, căci nu i-a spăriat nici „unio" *nici* „*moartea*"! politică — sau religioasă.

Căci aminte să avem: legea ne-a salvat fiinţa, căci unde strămoşii noştri s'au abătut dela această lege strămoşească, în Dalmaţia, în Istria, în Moravia şi Galiţia, ca şi în Transilvania şi Banat, ei şi-au pierdut şi limba, fiind înghiţiţi de popoarele catolice, în mijlocul cărora trăiau (Leg. Rom. Oradea Nr. 12/1933).

In vremile de bejenie de acum trei veacuri şi mai bine, a reînviat parcă fanatismul mulţimei de mucenici, distruşi de furia romană, în circuri, de lei şi tigri, în cazanele de smoală, pe stâlp de para focului. Ca şi când nu ar fi fost complectă seria de mucenici evocaţi de apostol în scrisoarea către Evrei: unde zice: „cari prin credinţă" au stins puterea focului, au scăpat de ascuţişul sabiei... şi unii s'au omorît neprimind slobozirea; ca să dobândească mai bună înviere.

Iar alţii de batjocuri şi de bătăi au luat ispitire, încă şi de legături şi de temniţe. S'au ucis cu pietre, s'au hierestruit, cu ucidere de sabie au murit... (Evrei c. XI v. 34—37).

Aceste imense casne suferite de poporul nostru, au rodit tot atâtea bunătăţi, arătate în parte mai sus, în viaţa lui particulară, socială şi în cultura ce-l încunună cu celelalte neamuri ale pământului. Şi întrucât prin credinţa ortodoxă s'au săvârşit toate actele din viaţa lui vom zice după cuvântul Dlui profesor Lupaş; „Maurul şi-a făcut datoria, Maurul poate pleca". Evident şi cu dreptatea DSale; dacă nu temenelurile-străine de Duhul ortodox, dar respectul de demnitate şi simţul de recunoştinţă ne impune alte îndatoriri, nespus mai înalte!

In veacul tuturor nestatorniciilor astăzi, precum întotdeauna am avut, avem o biserică, axă de razim şi stâlp de foc în negură şi surghiun spiritual. In mireasma fumului de tămâie, tămăduitor de rele şi liniştitor de patimi unde strămoşii noştri luau tărie în rezistenţă şi biruire în ispită; între pâlpâire de candele şi zări de lumânare să deschidem drumul inimilor şi sufletelor noastre, şi ca pe o jertfă nesângeroasă, dară de mare preţ să le închinăm Mântuitorului tuturor, care ne-a izbăvit prin credinţa ortodoxă.

Aidoma înaintaşilor, pe cari îi calificăm fără de învăţătură — şi cari totuşi ne-au dat monument de virtute şi de tărie în credinţă; aidoma mohamedanilor pe cari îi numim necredincioşi, dar cari apără cu fanatism şi cu sabie

credinţa lor; să învăţăm aici, în tindele bisericii, în umbra cărora veghează pleiadă de dieci şi dascăli, apărarea credinţii noastre dreptmăritoare, ortodoxe!

Credinţa ortodoxă, vasul ales al sufletelor pline de Christos, talismanul care ne-a adus la toate izbânzile — poartă acest suflet prin vicisitudini şi prin bucurie de-o potrivă! Să-l rugăm pe Dumnezeu astăzi, în ziua când ceriurile se deschid întru primirea proorocitorului Legii nouă, să-l poarte în triumful învăţăturii sale sfinte, şi pe veci mântuitoare!

Prețul Lei 5.